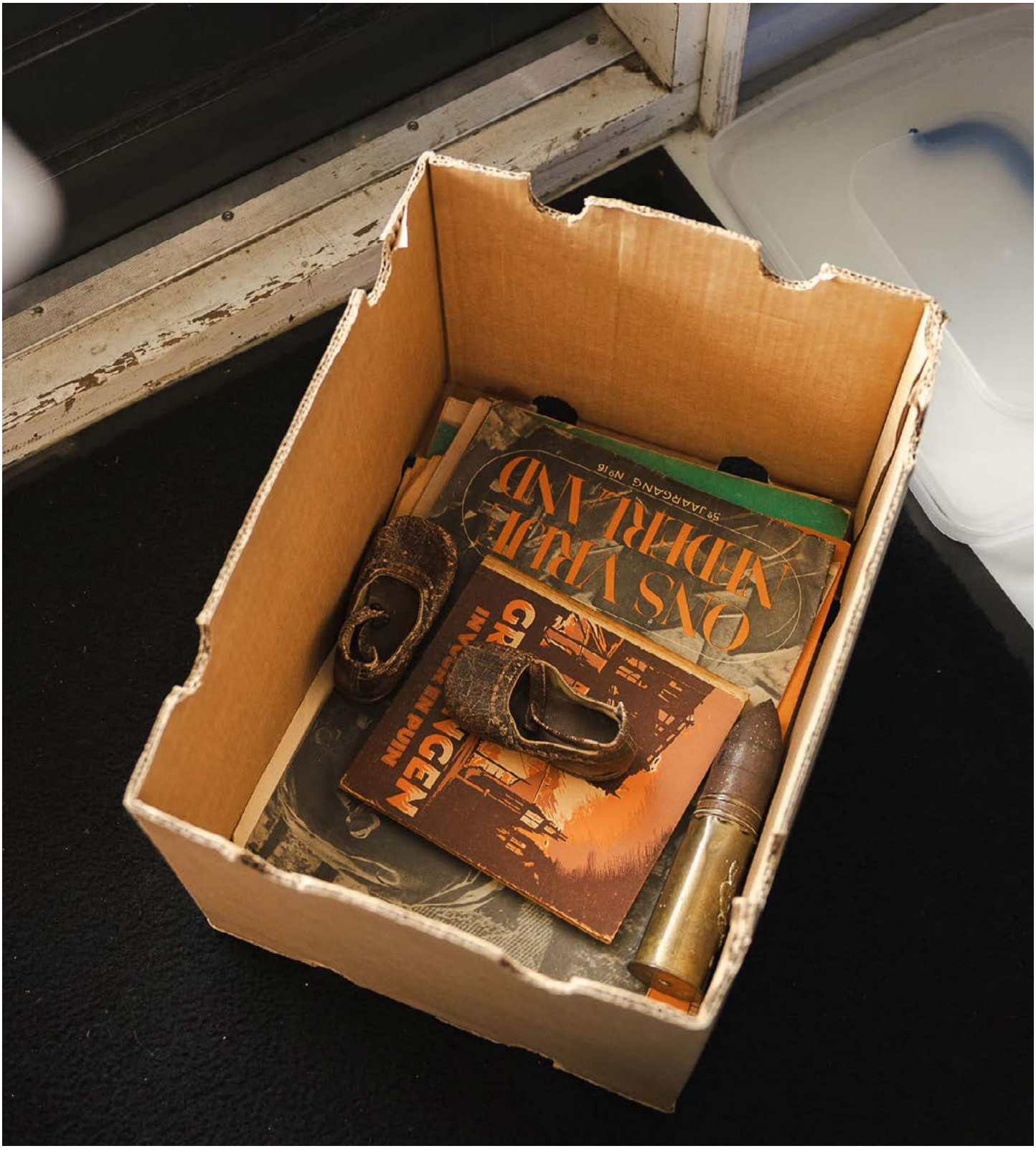
Niet Weggooien!

Verhalen en reflecties over herinneren en herdenken

Niet weggooien!
Museum aan de A
80 jaar vrijheid Groningen

rijksuniversiteit groningen

80 jaar vrijheid groningen

Museum aan de A
WERK IN UITVOERING

DAMMEYER'S KLEINDRSEEKARTE
NORDSEE

Inhoud

Voorwoord 05

Poesiealbumversjes en een kistje met kogels 06

Reflectie 1: Alledaags erfgoed 08

Sperrballon boven Uitwierde 09

Reflectie 2: De waarde van ‘dingen’ 11

Sportwedstrijden en nazivlaggetjes 12

Reflectie 3: Over het ontdekken van weggegooide spullen 14

De grens tussen wraak en mededogen 15

Reflectie 4: Via archieven betekenis geven aan het verleden 18

NSB-speldje met gouden rand 19

Reflectie 5: Is herinneren hetzelfde als verhalen vertellen? 21

Academic reflections (English version) 22

Colofon 26

Voorwoord
In 2025 organiseerde Museum aan de A samen met 150 culturele instellingen, herdenkingen en vieringen rond 80 jaar vrijheid in Groningen. Deze publicatie is daar een vervolg op.

In mei 2026 konden bezoekers van de *Groninger Niet Weggooien Tour* van Museum aan de A met verhalen over en voorwerpen uit de Tweede Wereldoorlog langskomen om hierover in gesprek te gaan met experts.

Gastlocaties waren het Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen (OVCG), het Oorlogsmuseum in Middelstum, het MOW in Bellingwolde, het Victory Museum in Grootegast en Kamp de Beetse in Sellingen. Specialisten spraken met bezoekers over de historische waarde van wat ze meebrachten, en wie wilde, kon het voorwerp aan het betreffende museum of het OVCG schenken. Van iedere bijeenkomst is verslag gedaan. De verhalen zijn in deze publicatie opgenomen.

Met elk verhaal kijken drie onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen mee, vanuit hun onderzoek naar erfgoed en erfgoedvorming. Zij laten zien hoe een voorwerp betekenis krijgt en wat dat zegt over de manier waarop wij herinneren en herdenken. In hun reflecties verwerkten zij ook de uitkomsten van de workshop *Museum van de Toekomst* (gebaseerd op de methode emotienetwerken), die zij voorbereidden voor de themamiddag *Herdenken voor later*, die op de *Groninger Niet Wegooien Tour* volgde.

Niet Weggooien! is bedoeld voor iedereen die met erfgoed werkt, van vrijwilligers tot betaalde medewerkers. Ze geeft theoretische achtergrond bij wat erfgoed is laat zien op welke manier erfgoed wordt ‘gemaakt’ en hoe het bijdraagt aan een cultuur van herinneren.

Bij elke reflectie horen vragen die je jezelf kunt stellen. Neem er de tijd voor. Ze dagen je uit om met een andere blik te kijken naar de voorwerpen en verhalen waar je dagelijks mee werkt en de keuzes die je daarbij maakt.

Een groot compliment aan het projectteam voor de voorbereiding, organisatie en uitvoering van de *Groninger Niet Weggooien Tour* en de themamiddag *Herdenken voor later*. Beide liepen op rolletjes.

De *Groninger Niet Weggooien Tour* was het resultaat van een warme samenwerking met de provinciale musea en WOII-experts. De themamiddag kwam tot stand in vruchtbare co-creatie met de Rijksuniversiteit Groningen en het A-Theater. De impact van beide initiatieven zit in de diepgang van de ontmoetingen en de gesprekken; de bijeenkomsten leverden een schat aan unieke, persoonlijke verhalen en historisch materiaal op. Genoeg om er een prachtige, blijvende publicatie mee te realiseren.

Dankzij de inzet van alle betrokkenen kijken we terug op een gedenkwaardig project met een tastbaar resultaat.

Namens Museum aan de A dank ik iedereen die heeft meegewerkt aan deze publicatie. Fantastisch dat het enthousiasme over herdenken en vieren van 80 jaar vrijheid op deze manier doorgaat.

Nicolette Bartelink
directeur bestuurder

Deze publicatie is onderdeel van de herdenkingen en vieringen rond 80 jaar vrijheid in Groningen. In 2025 organiseerde een samenwerkingsverband van ruim 150 musea, onderwijsinstellingen, culturele partijen, dorpsverenigingen, historische kringen en erfgoedinstellingen een jaar lang activiteiten in de hele provincie, van lezingen en wandelroutes tot tentoonstellingen en festivals. Met kunst, cultuur en erfgoed brachten we mensen samen om te werken aan vrijheid.
Niet Weggooien! kwam tot stand in samenwerking met onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen. Met hen organiseerden we ook de themamiddag Herdenken voor later, onderdeel van de succesvolle tentoonstelling Oorlog Dichtbij in de Akerk. Door een overvolle programmering verplaatsten we die middag van het najaar van 2025 naar het voorjaar van 2026.
Deze publicatie is mede gerealiseerd dankzij financiële bijdragen van het Mondriaan Fonds en VFonds.

Poesiealbumversjes en een kistje met kogels

Die doos op zolder, vol oorlogsparafernalia. Wat moet je ermee? Naar de stort, of… naar een museum brengen? Maar wat zijn het dan eigenlijk voor spullen? Geïnteresseerde vinders kunnen weer terecht bij de Groninger Niet Weggooien Tour. Op woensdag 15 april 2026 meldden zij zich bij het Victory Museum in Grootegast, waar de geur van het verleden opsteeg uit de meegebrachte dozen.

Tekst Inki de Jonge, foto's Daniek Snijder

'Schrik niet', zegt Jaap Musschenga. Voorzichtig opent hij een doosje, en daar, onder paarse blaadje met het opschrift 'Achtung, Wichtig!', ligt een klein, zwart pistool. Een EM-GE, model 6.
'Hij bijt niet', zegt Jaap Musschenga. En kijkt naar dat pistool. 'Ik heb al op internet gekeken voor informatie.'
In de Amerikaanse 'diner' buigen Heiko Ates van het Victory Museum en Karel Mulder van het Oorlogs en Verzetcentrum Groningen (OVCG) zich over de tafel met spullen. Jaap en zijn vrouw Greetje hebben een hele doos gevuld met de spullen die zij vonden in het huis van tante Netty en oom Klaas Niemeijer. Waaronder dit pistool van Duitse makelij, een startpistool is het, vervaardigd in de na-oorlogse jaren.
Oom Klaas en tante Netty waren geen familie, maar omdat Jaaps vader Louwe in de onderduik vriendschap had gesloten met Klaas, voelde het altijd wel zo.
Tante Netty en oom Klaas hadden geen kinderen. De Musschenga's zorgen er nu voor dat de spullen uit hun verleden een plek krijgen- letterlijk en figuurlijk. Een ereplicht: 'Wij hebben hen beloofd dat we voor ze zouden zorgen als ze oud werden', zegt Jaap.
Greetje torst een in plastic gewikkeld pak van een militair. Lag ook tussen de oorlogsspullen van Netty en Klaas.
'We hebben er even de stofzuiger overheen gehaald. We dachten, misschien weten ze er hier meer over.' Het pak blijkt van na de oorlog. Oom Klaas was toen bij de Binnenlandse Strijdkrachten, zo blijkt uit de documenten die uit de doos tevoorschijn komen. Hij stond daar geregistreerd als 'John'. Dat was voor de Engelsen makkelijker uit te spreken.
De doos bevat ook een ausweiss waarvan de scheur precies door de datum loopt. Oom Klaas Jacob Niemeijer (familie van de tabaksfabrikant) was 14 toen de oorlog uitbrak en toen die zo'n beetje ten einde liep, vonden de Duitsers dat hij, net als de andere mannen, aan het werk moest voor de bezetter. 'Mooi niet', zei Klaas en dook onder in Warffum.
Karel Mulder van het OVCG kijkt naar het gescheurde ausweissblaadje. 'Maar als hij in de onderduik zat', zegt Mulder 'Dan zal deze ausweiss waarschijnlijk vervalst zijn.'
Bij het OVCG verzamelen ze oorlogsdocumenten. De meeste papieren uit de doos voegen voor het centrum niet zoveel toe aan wat ze al hebben. 'Een ausweiss is op zich niet interessant', zegt Mulder. 'Interessant is wel dat

hij vervalst is. En waarom. In de laatste maanden voor het einde van de oorlog moesten er loopgraven komen in het Stadspark, het Noorderplantsoen, rondom Haren. Daar werden de mannen uit Groningen voor ingezet.'
Het uitpakken van zo'n meegebrachte doos is als schatgraven. Langzaam maar zeker ontvouwt zich het leven van twee mensen. Daar is een pasfoto van Hetty – knap meisje-, daar zijn haar poesiealbums, met versjes over de zeehond die zijn neusje schoonwrijft in het zand en de rozen die verwelken, de schepen die vergaan en de liefde die blijft bestaan. Het was wel oorlog, maar het gewone leven ging ook door.

In 1948 ging oom Klaas bij de Koopvaardij. In de doos zit nog een documentje dat hij werd opgepakt omdat hij in Bremen in café Weiss had gezeten, in sperrgebied.
'Hij heeft ook nog in de bak gezeten', lacht Jaap.
'Geweldige man!' Verderop in het museum, waar de tanks, de geüniformeerde poppen en de vitrines vol oorlogsparafernalia een indrukwekkende collectie vormen, staat Bert Nienhuis ook met een doos.
Die is van zijn gestorven overbuurvrouw, mevrouw Rigtering. Ze woonde alleen aan de Veenweg, hij zorgde de laatste vijf jaar van haar leven voor haar. Ook zij was kinderloos en had verder geen familie die zich over haar inboedel kon ontfermen. Nienhuis zette zich aan het karwei. 'Kasten, kásten vol spullen', trof hij aan in haar woning. Waaronder een zak met dingen uit de Tweede Wereldoorlog en uit 'de Oost'. Ook hier: munitie. Een heel doosje vol.

'Ik heb wel even gebeld of ik die kogels mee kon nemen', zegt Nienhuis en pakt ze met voorzichtige vingers uit hun verpakking. 'Ze zijn ook nog helemaal onaangetast', zegt Heiko Ates. 'Waarschijnlijk dacht ze: als die Duitsers nog een keer komen, heb ik dit in elk geval.'

Nienhuis heeft nog wel eens met zijn buurvrouw gepraat over haar oorlogsherinneringen, over haar jeugd in de Oranjebuurt waar ze opgroeide en de bevrijding van Groningen meemaakte. Hier liet ze haar klasgenootjes in haar poesiealbum schrijven.
'Ze vertelde hoe de Canadezen over het spoor de buurt in kwamen en dat ze de Watertoren bij de Herman Colleniusbrug beschoten. Hoe de Duitse sluipschutters toen als verzopen katten naar buiten kwamen.'

Wim Bouwman uit Bedum zit in de diner achter een kop koffie. Hij heeft zojuist twee grote koperen kanonhulzen naar binnen gebracht. 'Mijn vader was lasser, hij had er twee kruiken van gemaakt, daar verbrandde je je voeten aan 's winters. Ze stonden in het schuurtje en ze flikkerden elke keer naar beneden als ik mijn fiets eruit haalde.
Dus ik geef ze aan het Museum aan de A. Het moet een bestemming hebben die blijft.'
De geschiedenis van de oorlog een plek geven - daar gaat het hier vanmiddag om. De herinneringen van de oude overbuurvrouw die de kogels bewaarde op zolder, de wanhopige brief die haar vader schreef aan de bezetter met het verzoek zijn zoon niet tewerk te stellen, de documenten van oom Klaas en tante Hetty, ze worden allemaal voorzichtig uitgepakt, bekeken en weer teruggelegd. Het pistool van oom Klaas blijft in het Victory Museum. Het uniform ook. De rest van de doos wordt aangeboden aan de Groninger Archieven.
'Wij hebben kinderen. Ons verhaal blijft wel verteld. Maar dat ook hun geschiedenis kan voortleven', zegt Jaap Musschenga. 'Dat je het kunt laten zien aan een ander; dat vinden wij een héle mooie gedachte.'

Alledaags erfgoed

‘Alledaags erfgoed laat zien hoe waarde kan worden toegekend aan de ogenschijnlijk onbelangrijke dingen van het dagelijks leven.’

Openingsreflectie
Vraag je mensen wat erfgoed is, dan staan monumenten, gedenktekens en grote gebouwen vaak bovenaan het lijstje. Maar wat te denken van een brief aan een geliefde, het poëziealbum van een jong meisje, een oude identiteitskaart? En hoe zit het met gerechten en familietradities, liedjes en andere immateriële zaken?

Onderzoeksinzicht
Alledaags erfgoed laat zien hoe waarde kan worden toegekend aan de ogenschijnlijk onbelangrijke dingen van het dagelijks leven. Het helpt ons het gewone te waarderen en draagt bij aan een gevoel van saamhorigheid en wederzijds begrip. De alledaagse, kleine dingen geven een beeld van het leven van mensen in vroeger tijden. Spullen die ooit waardeloos leken, die gemakkelijk weggegooid hadden kunnen worden, krijgen ineens een diepere betekenis wanneer ze tientallen jaren zijn bewaard.

Vaak vertrouwen we op deskundigen om ons te vertellen wat als erfgoed telt, maar alledaags erfgoed wordt gewaardeerd op het niveau van het individu en de gemeenschap. Volgens onderzoekers kan alledaags erfgoed bestaan uit het bijzondere én het gewone. Het kan materieel en immaterieel, persoonlijk en ook relationeel zijn. Het kan bestaan uit elementen van schoonheid en geluk, maar ook uit pijn en onrecht. En het kan worden verweven met breder regionaal en nationaal erfgoed; de door deskundigen bepaalde vormen van erfgoed. Een voorbeeld hiervan is het marine-uniform van oom Klaas, dat misschien ooit in een museum wordt tentoongesteld.

Afsluitende reflectie
Wat kunnen we, als we naar ons eigen leven kijken, aanmerken als alledaags erfgoed? Hoe kunnen we het beschermen, niet alleen om het in tentoonstellingen te tonen, maar ook om sociale banden te versterken en empathie op te roepen?

Sperrballon boven Uitwierde

Voor het vijfde jaar op rij doet Oorlogsmuseum Middelstum mee aan de Groninger Niet Weggooien Tour – en net als in de afgelopen jaren, worden hier weer bijzondere objecten binnengebracht. Van brieven tot schilderijen en van boeken tot muntjes. Ties Groenewold, eigenaar van het museum, stelt dat de jaarlijkse Niet Weggooien Dag zich kenmerkt door vondsten die anders niet zo snel gedaan worden. Bovendien komen veel van de objecten vaak uit de buurt van het museum of hebben een persoonlijk verhaal.

Tekst Sanne Meijer, foto's Joost Nuijten

Schilderij van een Sperrballon
Topstuk van de dag, 18 april 2026, was een schilderij van een Sperrballon (kabelballon) boven het dorpje Uitwierde, ten noorden van Delfzijl. 'Dit is een grote, met waterstof of helium gevulde ballon die tijdens de Tweede Wereldoorlog werd gebruikt als defensiemiddel tegen laagvliegende vliegtuigen,' vertelt Ties. Hij glundert. 'Ik heb over deze ballon geschreven in mijn boek, 120 seconden oorlog. Er is een mooie foto van de Sperrballon in een weiland bij Uitwierde, maar nu blijkt er dus ook een schilderij van te zijn.'

Het is een bijzonder verhaal. De schilderij was van bakker Huls in Uitwierde, de vader van de inbrenger. 'In de herfst van 1941 oefende de Luftwaffe enkele weken met de Sperrballon,' vertelt Ties. 'Waarom dat nou precies in Uitwierde moest, blijft een raadsel. De eenheid bestond uit zo'n zeventig manschappen uit het zuiden van Duitsland. Vijf weken lang werden ze ingekwartierd bij verschillende inwoners in het dorp.' Een van de huizen waarin de Duitsers verbleven, was dat van de familie Huls. 'De vader van de inbrenger wilde dit schouwspel graag zien, maar dit lukte niet door ziekte. De Duitse militair die

de ballon bediende, maakte daarom dit schilderij voor hem, zodat hij een idee kreeg van hoe het eruit zag.' Ties wijst naar de naam van de Duitse militair, die rechtsonder op het doek gekrabbeld is: K. Horn.

Verstopte ontvanger
Het schilderij van de Sperrballon is niet het enige kunstwerk dat binnengebracht wordt. Een man komt met een klein schilderij binnen. Naast het prachtige, kleurrijke werk van de Sperrballon valt dit onooglijke schilderijtje amper op. Maar dat is juist de bedoeling. Aan de achterzijde zit namelijk een radio-ontvanger verstopt. De inbrenger vond het jaren geleden op een rommelmarkt, waardoor verdere context helaas ontbreekt. Het moet spannend geweest zijn om dit aan de muur te hangen, want het bezit van een ontvanger bracht je makkelijk in de problemen.

Ties somt op wat er nog meer binnengebracht is. 'Een asbak die is vervaardigd van een voedseldroppings-container, wat lectuur, een groot boek van de NSB, een lichtgevend bord van de Luftschutz-Leitung, een oorlogszakboekje en een verbandkistje met documenten en foto's.'

Rekening aan Hauptmann Vogler
Een mevrouw wiens familie uit Middelstum komt, legt een hele stapel spullen op tafel. Een mooi bevrijdingswandbord, kaartjes verstuurd vanuit tewerkstelling in Duitsland, ansichten, briefgeld, munten. Maar Ties duikt op een onopvallend papiertje. 'Het is een rekening,' vertelt de inbrenger. 'Mijn opa was schilder hier in Middelstum en maakte tijdens de oorlog van alles mee. Dit is een rekening van zijn bedrijf. Hij kreeg in maart 1945 namelijk de opdracht om enkele kisten te beschilderen voor de Duitsers,' weet ze. Wat voor kisten dat precies waren, is niet bekend.

Ties kan zijn geluk niet op. 'Op de rekening staat een naam,' vertelt hij. 'Ene Hauptmann Vogler. Mogelijk was hij de commandant van de Fallschirmjägers die op dat moment in het dorp waren gelegerd. Fallschirmjägers waren elite-eenheden van het Duitse leger, gespecialiseerd in verrassingsaanvallen met behulp van parachutes en zweefvliegtuigen. Dit is voor mij een ontbrekend puzzelstukje dat weer nieuwe onderzoeksmogelijkheden oplevert.'

De waarde van ‘dingen’

‘Voorwerpen krijgen vaak betekenis door de verhalen die we erover vertellen.’

Openingsreflectie
Welke rol kan kunst of een afbeelding spelen bij het uiten van de emoties rond traumatische gebeurtenissen? En hoe kan die rol in de loop van de tijd veranderen, zodat zo’n object een drager wordt van de herinnering aan een traumatisch verleden?

Onderzoeksinzicht
Voorwerpen hebben niet slechts één betekenis. Ze zijn meer dan alleen objecten. Het zijn krachtige instrumenten, omdat ze, vooral tijdens politieke crises en traumatische gebeurtenissen, herinneringen en emoties bewaren en doorgeven. Kunst maakt deze overdracht mogelijk door momenten en beelden vast te leggen en verhalen over oorlog en trauma te vertellen.
In de herfst van 1941 ontzegden de nazi’s de Joden de toegang tot alle openbare ruimtes. Eerder dat jaar protesteerden arbeiders tegen de vervolging van Nederlandse Joden. Deze algemene staking in Amsterdam werd met zware middelen en harde hand neergeslagen. In ditzelfde jaar gebruikte een Duitse soldaat zijn vrije tijd om een schilderij van een Sperrballon te maken voor de zieke oude man wiens huis hij bezet hield. Kwam dit gebaar voort uit de nazi-ideologie, die de Nederlanders zag als volksgenoten van Germaanse afkomst? Ontstond er een echte band uit de gedwongen intimiteit van vijf weken samenleven?
Het andere schilderij dat werd ingebracht, was een vermomming, een list; een manier om de radio te verbergen waarmee nieuws van de geallieerde troepen kon worden ontvangen. Was de eigenaar een verzetsstrijder? Werden er antinazipamfletten verspreid, werd er naar de wapens gegrepen, of werden er Joden verborgen?
Samen laten deze twee schilderijen verschillende vormen van omgang van en met de bezetter zien. Ze bieden een aanknopingspunt voor gesprekken over de rol van Nederland in de oorlog. De manier waarop hun verhalen worden verteld, is een belangrijk onderdeel van de herinneringsvorming over de Tweede Wereldoorlog. Voorwerpen krijgen daarmee betekenis door de verhalen die we erover vertellen. Waar wordt in deze verhalen waarde aan gehecht? Wat zegt dat over hoe herinneringen worden gevormd en hoe deze van generatie op generatie worden doorgegeven?

Afsluitende reflectie
Welke invloed hebben deze twee schilderijen en de manier waarop hun verhalen worden verteld volgens jou op de vorming van herinneringen? Hoe zullen toekomstige generaties deze verhalen opnieuw in een context plaatsen? Aan welke aspecten zullen zij waarde hechten?

Sportwedstrijden en nazivlaggetjes

Op woensdag 23 april 2026 is de Groninger Niet Weggooien Tour te gast in de Groninger Archieven. Terwijl het buiten mooi lenteweer is, zitten de experts klaar in de entreehal van het grote gebouw vlakbij het hoofdstation. Al snel lopen er mensen met volle tassen door de deur en ontstaat er een wachtrij.

Tekst Bart Breman, foto's Daniek Snijder

Eén van de eerste gasten is Hielko Grommers. Hij zet een volle boodschappentas met spullen op tafel. Terwijl expert Joël Stoppels rustig wacht tot alles uitgestald is, vertelt Grommers dat alle spullen uit zijn ouderlijk huis in Haren komen. Tijdens de bevrijding waren daar Canadese soldaten ingekwartierd. Zij hebben alle objecten verzameld en na hun vertrek achtergelaten. Hij haalt een embleem tevoorschijn van de 8th Canadian Hussars, die betrokken waren bij de bevrijding van Delfzijl.

Stoppels neemt de andere voorwerpen door en begint met een periscoop, die op een Sherman-tank heeft gezeten. 'De bestuurder van de tank keek overigens liever zelf naar buiten, dan had hij veel beter zicht,' lacht hij. Ook zijn er boekjes met bonnen en een gevaarlijk ogende bajonet. 'Die zat voorop het geweer. Dit is een Duitse.' Na de bevrijding werden dit soort spullen, die verzameld waren als trofee, in grote getale gedumpt of achtergelaten. 'Ze werden begraven in gaten in de grond, of zoals in dit geval, achtergelaten bij mensen thuis.'

De aanslag op Anne Jannes Elsinga

Een tafel verder schuift Luuk Oltmans uit Haren aan. Hij heeft een map vol oude papieren meegenomen, die allemaal met zijn vader te maken hebben en zijn leven aan het eind van de oorlog documenteren. Er is een brief waarin zijn vader wordt opgeroepen voor Arbeitseinsatz in Polen en in een volgende brief staat dat zijn vader niet op de afgesproken plek is verschenen: 'Hij wilde niet voor de Duitsers werken en dook onder,' vertelt Oltmans. Expert Anita Selen pakt de volgende brief. 'Dit is een brief van de Duitsers aan uw vaders werkgever, de PTT,' vertelt ze met zichtbare verbazing. 'De directeur moet op het matje komen en zich verantwoorden omdat uw vader 'verdwenen' is.'

Het gesprek gaat verder en het blijkt dat vader Oltmans als jongen in de klas zat bij Reint Dijkema, één van de bekendste verzetsstrijders uit Groningen. Dijkema was betrokken bij de overval op drukkerij Hoitsema en pleegde de aanslag op NSB'er Anne Jannes Elsinga op oudejaarsdag 1943. Oltmans knikt: 'Mijn vader wist dat die aanslag gepleegd ging worden en ook wanneer. Vanuit zijn onderduikplek kon hij Dijkema zien fietsen, toen hij naar de plek van de aanslag toereed.'

Sportwedstrijden en nazivlaggetjes
Een tafel verder bladeren de experts door een flinke stapel krantenknipsels en bonnenboekjes. In de krantenknipsels wordt verteld hoe er na de bevrijding sportwedstrijden plaatsvonden, met en tegen Canadese soldaten die nog in de stad verbleven tot ze konden terugkeren naar huis. Op een paginagroot affiche staat de aankondiging van een handbaltoernooi, op 16 september 1945.

Tegenover expert Joël Stoppels zit Adri Foekens uit de stad. Hij heeft een kleine stapel borden meegenomen, waar een adelaar en een hakenkruis op staan afgebeeld. 'Het zijn borden van de Luftwaffe,' vertelt Stoppels. 'Na de oorlog werden dit soort dingen achtergelaten. Nederlandse burgers gingen ze gebruiken. Er was tenslotte groot tekort aan alles, ook aan borden en bestek. Dat er dan hakenkruisen op staan werd uit bittere noodzaak genegeerd.'

Foekens heeft ook een kaart van de kustlijn van de Noordzee meegenomen. In tegenstelling tot de borden weet hij wel waar deze kaart vandaan komt. 'Mijn opa en oma waren schippers en ze gebruikten deze kaart om te navigeren.' Stoppels vult aan: 'Op en rond zee was het belangrijk om de verschillende boten en vlaggen te herkennen. Daarom staan ze aan de zijkant van de kaart afgebeeld.' De kaart is een Duitse kaart, nog van voor Hitlers' machtsovername. Stoppels wijst op een los setje met nazivlaggetjes op tafel. 'Die werden na de machtsovername uitgegeven, zodat je ze als schipper op de kaart kon inplakken.'

Geldzuivering
Bouke van der Velde uit Haren heeft twee persoonsbewijzen meegenomen, van zijn opa en zijn oom. Op beide documenten staat iets geschreven. 'Ingeleverd: 38 biljetten van 100 gulden, 950 gulden betaald. 17 april 1946'. Op het persoonsbewijs van zijn oom staat dat er 8 biljetten van 100 zijn ingeleverd en dat er 200 is uitbetaald. Op beide documenten prijkt een stempel van de Boerenleenbank in Marum.
'Zou het iets met zwarte handel te maken hebben?' vraagt Van der Velde. Expert Jan Rijnders glimlacht om de suggestie, maar denkt dat het te maken heeft met de geldzuivering na de oorlog. 'Iedereen moest oude munten en bankbiljetten inleveren en kreeg nieuw geld terug,' licht hij toe. 'Deze geldzuivering

werd georganiseerd door de toenmalige minister van Financiën, Piet Lieftinck. Het beroemde 'Tientje van Lieftinck' was er ook onderdeel van.'

Vluchten voor de bommen
Een tafel verderop zijn Petra Stadens en haar dochter Laura Eppinga aangeschoven. Stadens vertelt over haar opa, die bij het uitbreken van de oorlog in dienst moest. Hij kwam terecht in Rotterdam, precies op het moment dat de stad werd gebombardeerd op 14 mei 1940. In die chaotische momenten raakte hij zijn eenheid kwijt en zwierf hij alleen door de stad. 'Hij werd door een Rotterdammer in huis gehaald, die hem burgerkleren en een fiets gaf. Hij maakte zich vreselijk zorgen over zijn familie in Groningen en is in één ruk naar huis gefietst.'
De spullen die op tafel liggen staan los van het verhaal. 'Deze zijn van de opa van mijn man,' vertelt Stadens. 'Het was een man met een brede interesse, die allerlei dingen verzamelde.' Er ligt een in het Nederlands vertaalde rede van Hitler uit 1941 naast een bulletin van het Nederlandse verzet. Het meest opvallend is een boekje over 'Joden in Nederland', dat vol staat met antisemitische propaganda.

Iedereen rond de tafel
Corrie van der Veen uit de stad neemt een tas vol spullen uit de oorlog mee. Ze stalt alles op tafel uit. Er ligt een buidel amateurtabak, die je in je eigen tuin kon kweken en laten verwerken bij een tabaksfabriek, naast een kwartetspel en een verduisteringslamp, die je over je gloeilamp heen moest schroeven om je lamp te verduisteren. Uit een sigarenkistje haalt ze een hele kleine mondharmonica, waar ze even kort op blaast. Terwijl ze vertelt komen steeds meer mensen om de tafel staan. De spullen zijn van haar man, vertelt ze, die inmiddels in de 90 is. Hij haalde ze lange tijd één keer per jaar tevoorschijn. Dan stalde hij ze uit en zat hij er een tijdje naar te kijken. Daarna gingen ze weer achter slot en grendel. 'Nu is hij ouder en de spullen mogen weg,' zegt ze. 'Maar ik vind het belangrijk om ze goed te bewaren, waar ze dan ook terechtkomen.'

Over het ontdekken van weggegooide spullen

‘Ze werden begraven in gaten in de grond, of, zoals in dit geval, achtergelaten bij mensen thuis.’

Openingsreflectie
In dit verhaal heeft Hielko Grommers een dreigend uitziende bajonet meegebracht. Hij vertelt hoe dit soort voorwerpen na de oorlog werden verzameld en later begraven of weggegooid. Is het niet boeiend hoe dingen die eerst angst opriepen, later veranderden in oorlogstrofeeën en uiteindelijk werden weggegooid, nu ineens als erfgoed worden beschouwd?

Onderzoeksinzicht
Dit laat zien dat voorwerpen die nu worden ingeleverd Dit verhaal laat zien dat voorwerpen die nu worden ingeleverd voor een tentoonstelling in een museum, ooit helemaal niet als erfgoed werden gezien. Hieruit kunnen we opmaken dat wat wij als erfgoed beschouwen in de loop van de tijd verandert, en dat die verandering het gevolg is van een aantal factoren: politieke keuzes, de manier waarop de geschiedenis wordt herinnerd, wat een natie besluit te onthouden en wat zij besluit te vergeten.

De voortschrijdende tijd is een andere factor om rekening mee te houden. Voorwerpen uit het heden staan misschien nog te dicht bij ons om als erfgoed te worden beschouwd. We hechten er misschien waarde aan in het besef dat we de herinnering willen bewaren. Dat geldt bijvoorbeeld voor de krantenadvertentie van het handbaltoernooi met Canadese soldaten, dat je overgrootmoeder bewaarde omdat haar broer er veertien dagen na de oorlog aan deelnam. Waarschijnlijk zouden we deze voorwerpen op het moment van bewaren geen erfgoed noemen. Vaak kunnen we pas, wanneer er genoeg tijd is verstreken en de wereld om ons heen aanzienlijk is veranderd, terugkijken en bepalen of een voorwerp het waard is om als ‘erfgoed’ te bewaren. Dan zien we wat het voorwerp ons vertelt over het leven in een tijd die ons als volk diep heeft getekend. Hier en nu, zijn wij degenen die besluiten dat iets erfgoed is, omdat het ons vandaag de dag op de een of andere manier helpt bij het herinneren.

Afsluitende reflectie
Bedenk hoe ons hedendaagse erfgoed bestaat uit voorwerpen, ideeën, verhalen, gerechten, ervaringen, tradities en vele andere zaken uit het verleden. We koesteren ze niet omdat ze oud en het herinneren waard zijn, maar omdat ze ons in het heden op een specifieke manier helpen. Bedenk waarom die dingen als erfgoed kunnen worden gezien. Welke dingen beschouw jij als erfgoed? Welke betekenis hebben ze nu voor jou, je familie, je gemeenschap en je land?

De grens tussen wraak en mededogen

Pietertje. Foto privécollectie

Stijntje. Foto privécollectie

Er zijn grenzen. Zoiets moet Stijntje ter Veldhuis gedacht hebben, toen ze daar stond, in Bellingwolde, in het voorjaar van 1945. De Polen hadden het dorp bevrijd, de Duitse troepen trokken door de straten naar de Heimat, de oorlog liep ten einde.

Tekst Inki de Jonge, foto's Daniek Snijder

Bellingwolde. Een dorp op de rand van Nederland, waar de boerderijpaleizen van de herenboeren langs de dorpsstraat staan; in Bellingwolde was je vroeger óf rijk, óf arm. Duitsland is hier vlakbij- niet zelden werd hier over de grens getrouwd. Het moet in de Tweede Wereldoorlog vreemd zijn geweest om ineens familie en vrienden in vijandelijk gebied te hebben.
Die oorlog had Bellingwolde hard geraakt. Letterlijk. In 1943 hadden de geallieerden in luchtgevecht met de Duitsers, denkend dat ze boven Duits grondgebied vlogen, meer dan duizend bommen in de omgeving van het grensdorp laten vallen. De woning van het schoolhoofd was verwoest, café Centraal, de manufacturenwinkel van Ter Harkel, en overal waren bomkraters. Er waren vier doden gevallen, waaronder een kind. Het verzet was hier fel geweest, er waren mensen opgepakt en niet meer teruggekeerd, en Jacob, de vriend van Stijntjes dochter Pietertje, was tewerkgesteld geweest in een machinefabriek in Hamburg.

Stijntje was bepaald geen doetje. Nooit geweest ook. Ze was opgegroeid in De Lethe, haar moeder overleed toen ze 8 jaar was, en dat had haar al vroeg zelfstandig gemaakt. Toen ze 9 was, kwam dominee langs met een aanbod: een boer had een kindermeisje nodig, dat was nou net iets voor flinke Stijntje toch, hoefde haar vader immers weer een mond minder te voeden.
Bij de boer had ze altijd de eerste pannenkoek moeten eten- de eerste was altijd voor 'de meid', want dan was de pan nog vuil. Toen ze 18 was, zei ze: 'Ik koop mij een paraplu.''
Een paraplu! Iedereen sprak er schande van. Boerenmeiden hadden geen paraplu, dat was iets voor

Huwelijksfoto Jacob Twiest en Pietertje Prins.
Foto privécollectie

de fijne boerendochters. Maar Stijntje had gezegd: 'Ik ben elke zondag vrij, en als ik eropuit wil dan laat ik mij niet natregenen.' En ze hield haar paraplu.
Zestig was ze nu, twee wereldoorlogen later. Samen met de andere dorpelingen stond ze te kijken naar de voorbijtrekkende Duitse soldaten die laatste kilometers aflegden naar hun vaderland.

Maar er was één jongen die niet meeliep. Hij zat radeloos te huilen bij de put. Een Duitse militair. Een kind nog. Hij was iedereen kwijt.
Zielig, vond Stijntje hem. Arm jong, ze wou wel even naar hem toe om hem te troosten. Maar kon dat wel? Een Duitse soldaat?
De oorlog liep ten einde. Weg met angst, onzekerheid en schaarste. Stijntjes' dochter Pietertje had de hele oorlog lang al haar textielbonnen gespaard- als ze met Jacob Twiest zou trouwen zou ze tenminste een knappe bruidsjurk hebben.

Jacob was sinds een paar maanden weer in Nederland. Hij was het brandende Hamburg ontvlucht met een kameraad uit Enschede. Ze hadden eindeloos gelopen tot ze een trein zagen, waar ze ingeklommen waren.
Hij was tot Leer gekomen. Vandaar was het nog een eind tot Bellingwolde.
Gelukkig was er familie in de buurt; bij Bunde woonde de broer van zijn schoonzus. Maar toen hij het erf naderde, kwam er ineens een militair met getrokken pistool op hem af. Met bonzend hart bleef Jacob staan. Zou zijn laatste uur dan toch geslagen hebben, zo vlak bij huis?
Maar daar klonk de stem van de broer van zijn schoonzus. 'Hé Joakob, doe hier?' Hij sloeg een arm om Jacob heen. 'Familie!' Riep hij naar de soldaat. Die knikte, deed zijn pistool weg en liep verder. Familie, dan was het goed. Jakob mocht naar binnen, diezelfde avond stak hij in het donker de grens over en kwam thuis in Boneschans, waar hij onderdook tot de oorlog voorbij zou zijn.
In 1947 trouwde hij met Pietertje. Ze zag er stralend uit in haar gespaarde bruidsjurk.

Metty Vonk staat achter de balie van Museum Oude Wolden (MOW) in Bellingwolde. Ze schenkt samen met de andere vrijwilligsters koffie en thee voor de bezoekers. Ze is de dochter van Jakob en Pietertje, de kleindochter van Stijntje. 'Mijn vader heeft nooit iets over de oorlog verteld', zegt ze. 'Alleen dit verhaal. En dan moest hij vreselijk huilen.'

Tekst Metty Vonk en Inki de Jonge

Voor haar, in de horecaruimte, lopen de bezoekers van de Groninger Niet Weggooien Tour met hun kostbare bezittingen uit de oorlog. Ze nemen plaats aan de tafels waar de vriendelijke intakers de spullen inventariseren. Experts Klaas Niemeijer en Jan Rijnders schuiven aan om hier en daar wat achtergrondinformatie te verschaffen. Dat lukt niet altijd. Niet alle vondsten zijn geschikt om in het Noorden te worden opgeslagen.

Zo wordt er bijvoorbeeld een grote map met spotprenten binnengebracht. Ze zijn getekend door verzetsman Willem van Beek, alias 'nazibespotter Wimpey'. Hij opereerde voornamelijk in het Westen van het land. Het Rijksmuseum heeft zelfs werk van hem aangekocht. Een indrukwekkende collectie, waar je destijds niet mee moest worden gesnapt. Maar er is geen connectie met het Noorden. De inbrengers wordt aangeraden contact te zoeken met gespecialiseerde kunstverzamelaars.

Een moeder en zoon leggen voorzichtig een pistool op tafel. Hebben ze jaren geleden gevonden bij de sloop van een pand in Oude Pekela. 'Hij zat tussen de schoorsteen en de muur verstopt', vertelt de moeder.

Klaas Niemeijer, oud-politieman, neemt het pistool in handen. 'Het is een Walther, model 4', weet hij. Hij checkt of het wapen geladen is - het gezelschap aan tafel bevriest heel even -, maar dat is niet het geval. 'U mag het niet in huis hebben hè', zegt hij. 'Dat is strafbaar.'

Zijn advies is om het pistool over te dragen aan het MOW Bellingwolde, of aan Museum aan de A. ‘Als dat geaccepteerd kan worden, want ook die musea hebben dan een wapenvergunning nodig’, zegt hij.
De vraag is natuurlijk: waar komt dat wapen vandaan en wie heeft het gebruikt? Het huis was ooit een pastorie. Het antwoord wordt vooralsnog niet gevonden.
Verderop zit Menke van Weerden uit Sappemeer met een zeskantige herinneringsasbak. Die is vlak na de oorlog vervaardigd uit de voedselblikken die boven Nederland werden gedropt. Op elke kant staat iets geschreven. 1940: Begin. 1941: Leed. 1942: Angst. 1943: Wanhoop. 1944: Hoop. 1945: Vrede.
Museum aan de A neemt het dankbaar in ontvangst. Of het ooit tentoongesteld wordt, is nog niet duidelijk. ‘Wat ik wel opvallend vind, is dat dit jaar veel mensen alleen iets af willen staan als ze de garantie krijgen dat het wordt geëxposeerd’, zegt Karlijn Donders van Museum aan de A. ‘Maar die beslissing is echt aan de musea, het moet maar net passen binnen een tentoonstelling.’
En dan is er dat toetertje. Schrijver Harm Frits Korvemaker is niet zelf aanwezig deze middag, maar hij schenkt iets moois aan MOW Bellingwolde: een kleine hoorn. Hij doet dat uit naam van wijlen mevrouw Mies Moes-Jonker, dochter van hoofdmeester Jonker uit Blijham.
Meester Jonker gebruikte het hoorntje, dat waarschijnlijk van de politie was geweest, bij gevaar. Een leerling uit de zesde klas diende dan al hoorn blazend door de gang te lopen, waarna alle leerlingen in kleine groepjes de school moesten verlaten en zich op een bepaald adres in de omgeving moesten vervoegen. Broertjes en zusjes kregen een apart adres- voor de zekerheid.

Van een daadwerkelijke ontruiming is het gelukkig nooit gekomen, zo schrijft Korvemaker in zijn begeleidende document. Na de oorlog gebruikte mevrouw Mies het om haar kinderen te waarschuwen dat het eten klaar was.
Korvemaker tekende ook het verhaal op van de inmiddels overleden Henk van der Veen. Hij werkte als 14-jarige jongen bij landbouwer Georgius aan de Turfweg tussen Blijham en Oude Pekela. Toen de Poolse bevrijders aan hun opmars bezig waren, klopten een paar uitgehongerde en uitgeputte Duitsers bij de boer aan. De boerin kreeg medelijden en bakte pannenkoeken voor ze, die buiten gretig werden verorberd.
Maar dat hadden de Polen gezien. Als vergelding schoten ze de schuur van Georgius in brand. Zo werd een daad van mededogen bestraft.

Menselijkheid, vriendelijkheid, gastvrijheid, medelijden; het waren vloeibare begrippen geworden in die dagen. Familiegevoel redde het leven van Jacob Twiest. Maar lief zijn was ook link.
Want die huilende jonge soldaat? Heeft Stijntje ten Veldhuis hem destijds nou wel of niet getroost? Volgde ze haar opwelling?
Nee. Want er waren grenzen.
‘Ze is niet naar hem toegegaan’, zegt haar kleindochter Metty. ‘Het was en bleef toch een Duitse militair. Maar ze heeft hem zich haar leven lang herinnerd.’

Via archieven betekenis geven aan het verleden

‘Veel mensen willen alleen iets geven als ze de garantie krijgen dat het ook tentoongesteld wordt. Maar die beslissing is echt aan de musea; het moet gewoon passen binnen een tentoonstelling.’

Openingsreflectie
Archieven zijn verzamelingen van historische bronnen. Denk bijvoorbeeld aan documenten, brieven, audio- en video-opnamen, die mensen het waard vinden om voor de lange termijn te bewaren. Hoe kunnen persoonlijke voorwerpen en bezittingen archieven worden? En hoe vertellen deze persoonlijke archieven de geschiedenis van oorlogen?

Onderzoeksinzicht
Archieven spelen voor onderzoekers in veel vakgebieden een belangrijke rol. Historici, sociologen, politicologen en antropologen, om er maar een paar te noemen, benaderen archieven als teksten die een verhaal vertellen. Toch zijn archieven niet neutraal; het zijn ook plaatsen waar macht wordt uitgeoefend. Archieven kunnen vele vormen hebben. Denk bijvoorbeeld aan verzamelingen officiële staatsdocumenten, kranten, foto’s of cassettebandjes.

Na verloop van tijd raakten onderzoekers, naast de inhoud van het archiefmateriaal, ook geïnteresseerd in het proces van archiveren. Deze belangstelling riep vragen op over de stiltes, verwaarlozing, uitwissingen en onwetendheid rond onderwerpen als kolonialisme en slavernij. Het wierp ook meer licht op de vraag wie bepaalt wat wordt genegeerd, gearchiveerd of tentoongesteld.

Archieven kunnen ook persoonlijk zijn en een plek bieden aan onze eigen voorwerpen en intieme verhalen. Bezittingen die van generatie op generatie zijn geërfd en doorgegeven, dragen waardevolle stemmen en perspectieven in zich. Naast persoonlijke en familiegeschiedenissen bevatten ze details over historische gebeurtenissen. Dit soort voorwerpen wordt vooral belangrijk na collectieve traumatische ervaringen zoals oorlog, genocide en massale ontheemding.

Afsluitende reflectie
Hoe kunnen we anders kijken naar de rol van musea bij het vertellen van verhalen nu we, in onze tijd, oorlogen, massale verwoestingen en genociden meemaken en zien? Hoe kunnen we kritisch nadenken over wat wordt tentoongesteld, gearchiveerd en genegeerd, in het besef dat bij elk van deze keuzes altijd impliciete belangen of perspectieven een rol spelen?

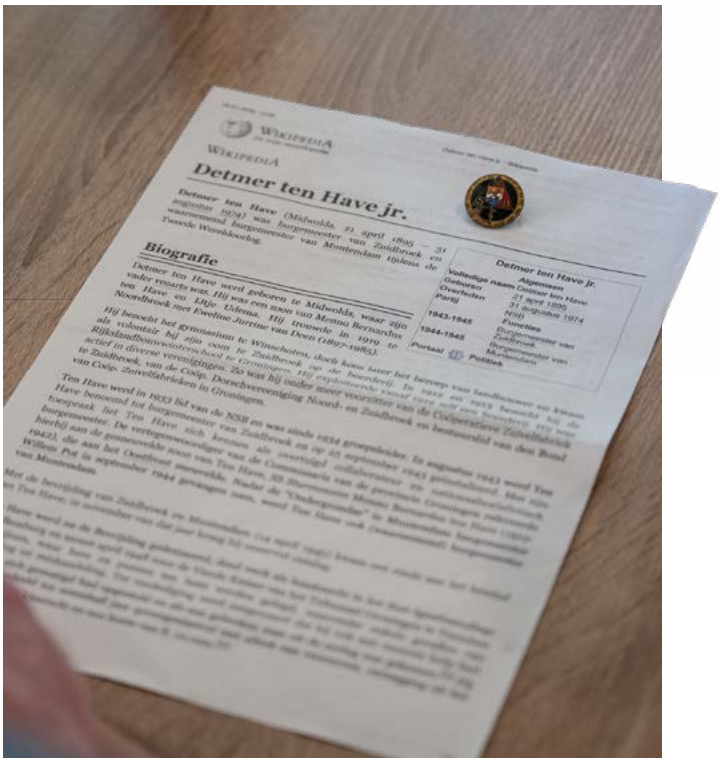

NSB-speldje met gouden rand

Op zaterdag 2 mei 2026 is de Groninger Niet Weggooien Tour te gast in Kamp De Beetse bij Sellingen. In het voormalig werkkamp zitten de experts van het Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen en Kamp de Beetse klaar in de voormalige dienstwoning van het kamp. Nog voor het museum opengaat komt de eerste gast al binnenlopen.

Tekst Bart Breman, foto's Joost Nuijten

Mevrouw Heeres uit Sellingen loopt ietwat gehaast naar binnen. Haar man wacht in de auto en ze wil eigenlijk meteen door. Ze komt wat glazen brengen: die mag het museum zo van haar overnemen. De experts overtuigen haar om nog even te blijven en iets meer te vertellen over de borrelglaasjes in art deco-stijl. Ze komen uit de oorlog, vertelt ze en heeft ze gekregen bij mensen bij wie ze vroeger werkte. Op het voetje staat dat ze in Frankrijk zijn gemaakt. 'Maar nu moet ik verder,' zegt ze. Als ze naar buiten loopt wijst ze op de schilderijtjes aan de muur. 'Die komen ook van mij.'

NSB-speldje met gouden rand

Ondertussen zijn Pieter Snitjer en zijn vrouw Harmina aangeschoven. Snitjer legt een NSB-speldje op tafel. Het was van Detmer ten Have, de burgermeester van Zuidbroek tijdens de Tweede Wereldoorlog. 'Zijn twee zoons zaten ook bij de NSB,' voegt hij toe. Marco Wolters van Kamp de Beetse knikt: 'Zijn zoon Menno kwam om in de Kaukasus, aan het Oostfront en zijn andere zoon heeft hier geïnterneerd gezeten na de oorlog.' Het speldje heeft een gouden rand. 'Dat heeft te maken met de dood van zijn zoon,' vertelt Wolters. 'Die rand laat zien dat je een groot persoonlijk offer hebt gebracht.'

Er ontstaat een gesprek over hoe het verzet na de oorlog samenwerkte om NSB'ers op te pakken. De vader van Snitjer was een verzetsman en hij had het speldje van Ten Have afgepakt toen hij werd gearresteerd. Uiteindelijk kwam het bij Pieter terecht, die het wil schenken aan Kamp de Beetse, 'want het mag nooit in verkeerde handen komen.'

Het hondje dat hem nauwelijks bij kon houden
Een tafel verderop zit meneer Orsel. Tegenwoordig woont hij in Foxhol, maar tijdens de oorlog woonde hij in de omgeving van Sellingen. Hij heeft een bijzonder apparaat op tafel gezet, waar meerdere mensen naar staan te kijken. Het blijkt een veldtelefoon te zijn, die werd gebruikt om gecodeerde berichten mee te verzenden. Ondertussen vertelt de heer Orsel over de bevrijding, die hij zich nog goed kan herinneren. 'We hoorden al 'boemboem' in de richting van Ter Apel en we gingen kijken of de Canadezen er al aankwamen.' Orsel en zijn dorpsgenoten zagen de militairen naderen. De NSB'er die op de hoek woonde zag ze ook en hij sloeg acuut op de vlucht met zijn fiets. 'Hij reed zo hard dat zijn hondje hem nauwelijks bij kon houden,' lacht hij.

Een pistool tussen de muur en ijzeren plaatjes
De volgende bezoekers zijn Joost Mellies en zijn vrouw. Ze waren een week eerder ook al aanwezig bij de Niet Weggooientour in Bellingwolde en nemen hetzelfde voorwerp mee als bij hun eerdere bezoek. Het is een pistool, dat ze vonden bij de sloop van een pand in Oude Pekela. Het zat verstopt in een ruimte tussen de schoorsteen en de muur. Het is van Duitse makelij, maar de achtergrond van het wapen is een raadsel. Mellies heeft een map met foto's van het pand, waar ze het pistool 30 jaar geleden vonden. Ze willen het schenken aan Museum aan de A, maar daar komt nog wel wat bij kijken. Je moet een wapen namelijk wel veilig kunnen opbergen.

Een Wilhelmina-munt en een breilap
Er lopen aardig wat bezoekers door het museum. Sommige zijn er speciaal voor naar Sellingen gereden, maar er komen ook veel mensen uit de buurt langs. Mevrouw Bruining woont vlakbij en ze is al vaker in het museum geweest. Ze wordt door haar dochter gebracht, want mevrouw Bruining is hoogbejaard. Ze loopt met haar rollator het museum binnen en gaat aan tafel zitten. Nadat er koffie is ingeschonken grijpt ze in haar tas en legt een ketting op tafel. De ketting is gemaakt van een oude munt, met koningin Wilhelmina erop. De munt is met zorg bewerkt en uitgezaagd, waardoor alleen de beeltenis van Wilhelmina zichtbaar is. 'Hij zit niet zo lekker,' zegt de dochter van mevrouw Bruining en wijst op de metalen schakeltjes van de ketting die in je nek prikken. Het lijkt een onschuldig object, maar het hebben en dragen van een ketting als deze werd tijdens de oorlog beschouwd als een verzetsdaad. Er stonden dan ook flinke straffen op.

Terwijl iedereen zich al klaar maakt om op te staan, haalt Mevrouw Bruining tot verbazing van haar dochter nog iets uit haar tas. Het is een grote, witte lap, die wel wat lijkt op een shawl. 'Het is een steeklap,' vertelt ze 'en mijn moeder heeft 'm gemaakt in 1910.' De lap stof bestaat uit verschillende breipatronen. De steeklap telde ooit 52 voorbeelden, vertelt mevrouw Bruining. 'Maar nu zijn er nog maar 18. In de oorlog heeft mijn moeder ze namelijk gebruikt om sokjes van te maken, voor mij en mijn zusje.' Met ontroering wordt er naar de lap gekeken. 'Ik wist niet dat je hem had meegenomen,' zegt mevrouw Bruinings' dochter. Glimlachend vertelt ze dat ze hem stiekem in haar tasje had gestopt. 'Zullen we 'm doneren aan het museum?'

Is herinneren hetzelfde als verhalen vertellen?

‘Wat ontbreekt en wat we niet zien, vertelt ook een verhaal.’

Openingsreflectie
Is een speld gewoon een speld? Voorwerpen zeggen op zichzelf vaak weinig wanneer ze worden getoond zonder de verhalen die ermee verbonden zijn, of zonder hun herkomst te kennen. En wat ontbreekt en wat we niet zien, vertelt ook een verhaal. Zoals de steeklap die in 1910 werd gebreid: van de 52 patronen zijn er nog maar 18 over, omdat de andere tijdens de oorlog werden gebruikt om sokken te maken voor twee jonge meisjes.

Onderzoeksinzicht
Lange tijd werd erfgoed vooral gewaardeerd om zijn esthetische en materiële kwaliteiten.
Hoewel materieel en immaterieel erfgoed met elkaar zijn verweven, zijn ze in het verleden grotendeels los van elkaar benaderd. Het UNESCO-Werelderfgoedverdrag van 1972 is daar een bewijs van. Dit verdrag liet levende tradities, mondelinge overlevering, podiumkunsten en sociale rituelen buiten beschouwing. Voor deze vormen van erfgoed kwam pas een eigen kader in 2003 met het Verdrag inzake het borgen van het immaterieel cultureel erfgoed. In de afgelopen decennia hebben onderzoekers deze scheiding echter ter discussie gesteld en benadrukt dat erfgoed niet zozeer een object is, maar een proces, waarin zowel het materiële bewijs als de verhalen die eraan verbonden zijn een cruciale rol spelen.
Voorwerpen dragen hun eigen verhalen in zich, maar ze kunnen ook dienen als aanknopingspunten voor de herinneringen van de mensen aan wie ze ooit toebehoorden. Bovendien kunnen ze van betekenis veranderen naarmate ze van hand tot hand en van plaats tot plaats gaan. Bepalen waar zulke voorwerpen thuishoren, is op zichzelf een manier om te bepalen hoe het verleden wordt herinnerd. Dit roept weer een andere vraag op: hoe gaan we om met het niet-herinnerde en vergeten verleden? Of wat kunnen we doen om het verleden te blijven herinneren?

Afsluitende reflectie
Wat gebeurt er wanneer de mensen die deze verhalen bewaren er niet meer zijn om ze te vertellen? Worden de betekenissen van deze voorwerpen bevroren in de tijd, of blijven ze zich ontwikkelen wanneer nieuwe generaties ze in nieuwe contexten zien? En wie bepaalt welke voorwerpen, en welke verhalen, het waard zijn om te bewaren?

Academic Reflections (English version)

Everyday heritage

'*Everyday heritage* shows how value can be placed on the seeming trivialities of everyday life.'

Opening reflection
Monuments, memorials, great buildings, these are often first on the list when people are asked the question, 'what is heritage?' But what about a letter for a loved one, a young girl's poetry book, an old identity card? What about food and family traditions, songs and other non-tangible things?

Research insight
'Everyday heritage' shows how value can be placed on the seeming trivialities of everyday life. It helps us to appreciate the ordinary and to make strong connections with others. The minutiae of everyday life offer a picture of the lives of people gone by. These once trivial things that would be easily discarded, when saved for decades suddenly become more than what they seem.
Often we rely on experts to tell us what counts as heritage, but everyday heritage is valued at the level of the individual and community. Researchers say that everyday heritage can include the extraordinary and the ordinary. It can be tangible and intangible, personal and also relational, and it can consist of not just the stuff of beauty and happiness but also pain and injustice. It can also be woven into larger regional and national heritage (the expert-driven kind), as is the case with Uncle Klaas's navy uniform potentially becoming a museum display.

Closing reflection
When looking at our lives, what are the things that can be identified as everyday heritage? How can we safeguard it not just to be displayed in exhibitions but also to strengthen social bonds and encourage empathy?

The value of 'things'

'Often objects are given meaning through the stories we tell about them.'

Opening reflection
What roles can art play in expressing the emotions of traumatic events? And how can its role change across time to become a carrier of the memory of traumatic pasts?

Research insight
Objects do not have only one meaning. They are more than just things. They are powerful tools since — particularly during political crises and traumatic events — they hold and transmit memories and emotions. Art enables this transmission by capturing moments and images, telling stories of war and trauma.
In the Autumn of 1941, when the Nazi's had banned Jews from all public spaces, having used heavy force earlier that year to crush the general strike in Amsterdam were workers protested the persecution of Dutch Jews, a German soldier used his off-duty time to paint a picture of a sperrballon for the ill old man whose house he was occupying. Did it spring from Nazi ideology that viewed the Dutch as fellow Germanic people? Was a real connection formed out of the enforced intimacy of living together for 5 weeks? The second painting was a ruse, a way to hide a radio receiver that could bring in news from the Allied forces. Was the owner a resistance fighter? Did they distribute anti-Nazi leaflets, take up arms, or hide Jews?
Taken together these paintings show different forms of engagement with the occupying forces. They offer an entry point to discussions about the Dutch role in the war. The way their stories are told are an important part of memory-making about WW2. Often objects are given meaning through the stories we tell about them. Where is value being placed in these stories? What does that tell you about how memory is made and transferred across generations?

Closing reflection
What impact do you think these two paintings and the way their stories are told have on the way that memory is formed? How will future generations recontextualise these stories? On what aspects will they place value?

Of discarded things uncovered

‘Ze werden begraven in gaten in de grond, of zoals in dit geval, achtergelaten bij mensen thuis.’

Opening reflection:
In this story Hielko Grommers has brought in a menacing bayonet. He describes how these kinds of objects were collected after the war, and later buried, or discarded. Isn’t it interesting how things that were objects of fear, later trophies of war, and afterwards left for the rubbish heap are now regarded as heritage?

Research insight:
This shows that objects that are now being handed in for exhibition in a museum were once not considered heritage at all. We can see from this that what we consider heritage changes over time and that change is due to a number of different factors: politics, how history is remembered, what a nation decides to remember and what it decides to forget.
The march of time is another factor to consider. Things that are in the present might be too close to us to be considered heritage, we may place value on them and recognise that we want to remember them—like your great grandmother saving the newspaper clipping of a poster reminding her of the handball tournament her brother took part in with Canadian soldiers 14 days after the war—but we would likely not call these items heritage. Often it is only when enough time has passed, when the world around us has changed considerably, that we can look back and say this object from the past is worth preserving as ‘heritage’, because it tells us about life in a time that profoundly marked us as a people. But it is us in the present who are making the decision that something is heritage, because it serves us in the present in some way.

Closing reflection:
Think about how what we consider to be heritage today is made up of the objects, ideas, stories, food, experiences, traditions, and many other things of the past not because they are old and worth remembering, but because they serve us in specific ways in our present. What are the things you consider to be heritage? Think about why they are considered to be heritage? How do they serve you, your family, community, and nation now in the present?

Giving meaning to the past through archives

‘Many people only want to give something if they get the guarantee that it will be exhibited. But that decision is really up to the museums, it just has to fit within an exhibition.’

Opening reflection
Archives are collections of historical records (for example documents, letters, audio and video recordings) that are considered worthy of long-term preservation. How can personal objects and belongings become archives? And how do these personal archives tell histories of wars?

Research insight
Archives have often been an important topic for researchers in many fields. Historians, sociologists, political scientists, and anthropologists, to name but a few, have approached archives as texts narrating events. Yet archives are not neutral; they are also sites of power. Archives may take many forms, including for instance official state documents, newspapers, photographs, and cassette tapes. Over time, researchers became more interested in the process of archiving and not just the content of the archival materials. This interest has raised questions about the silences, neglect, erasures and ignorance surrounding topics like colonialism and slavery. It also shed more light on the question of who gets to decide what to be ignored, archived, or put on display. Archives can also be personal and include our objects and intimate stories. Belongings inherited and transmitted through generations have valuable voices, holding details of historical events alongside personal and familial histories. These kinds of objects become especially significant in the aftermath of traumatic events such as wars, genocides, and mass displacements.

Closing reflection
In our times, living and witnessing wars, mass destruction, and genocides, how can we look differently at the role of museums in telling stories? How can we critically think of what is displayed, archived, and ignored, bearing in mind that implicit interests or perspectives are always at stake in each of these choices?

Is remembering the same as telling stories?

‘What is missing, and we do not see, tells a story too’

Opening reflection
Is a pin just a pin? Objects in and of themselves may say little when displayed without the stories they hold, or without knowing for instance the provenance. And what is missing, and we do not see, tells a story too, just like the sampler knitted in 1910, of its 52 patterns, only 18 remain because during the war, the others were used to make socks for two young girls.

Research insight
For a long time, heritage was valued primarily for its aesthetic and material qualities. Although tangible and intangible heritage are intertwined, they have largely been approached separately, as reflected in UNESCO's 1972 World Heritage Convention, which left out living traditions, oral histories, performing arts, and social rituals. These only received their own framework with the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Over recent decades, however, researchers have challenged this divide and emphasized that heritage is not a thing but a process, in which both the material evidence and the stories attached to them play a crucial role.
Objects hold their own stories, but they can also serve as hooks for the memories of the people they once belonged to. Moreover, they may change meaning as they move from hand to hand and from place to place. Deciding where such objects belong is itself a way of shaping how the past is remembered. This sparks another question: how do we deal with the un-remembered and forgotten past? Or what can we do to keep on remembering the past?

Closing reflection
What happens when the people who hold these stories are no longer here to tell them? Do the meanings of these objects become frozen in time, or do they continue to evolve as new generations see them in new contexts? And who decides which objects, and which stories, are worth keeping?

Shanade Barnabas Assistant Professor of Cultural Heritage and Identity, University of Groningen and co-founder, Dutch Chapter of the Association of Critical Heritage Studies.

Mayada Madbouly Assistant Professor in humanities, Department of Middle Eastern Studies, Center of Historical Studies, Faculty of Arts, University of Groningen.

Manuela Ritondale Postdoctoral researcher at Trier University and co-founder of the Dutch Chapter of the Association of Critical Heritage Studies.

Colofon

Deze publicatie kwam tot stand onder de vlag van 80 jaar vrijheid Groningen en is onderdeel van de tentoonstelling *Oorlog Dichtbij*, die te zien was in de in de Akerk te Groningen van 16 februari tot en met 22 juni 2025. Het brengt de resultaten samen van de Groninger Niet Weggooien Tour 2026 (verhalencafés) en de themamiddag *Herdenken voor later*.

Over de Groninger Niet Weggooien Tour 2026
Tussen 15 april en 2 mei 2026 trok de tour langs vijf historische locaties in de provincie Groningen. Bezoekers brachten unieke objecten en persoonlijke verhalen uit de Tweede Wereldoorlog mee, die ter plekke door experts werden beoordeeld. Wie dat wilde kon het object overdragen aan het betreffende museum om te bewaren voor toekomstige generaties.

De tour betrof een samenwerking van Museum aan de A met meerdere musea in de provincie Groningen. Gastlocaties waren:
• Victory Museum Grootegast (15 april 2026)
• Oorlogsmuseum Middelstum (18 april 2026)
• Groninger Archieven (22 april 2026)
• Het MOW | Museum Westerwolde (BL) (25 april 2026)
• Kamp de Beetse te Sellingen (2 mei 2026)

Betrokken experts en gespreksleiders
Inzendingen werden op locatie gedocumenteerd en historisch geduid door een expertteam bestaande uit Joël Stoppels (Battlefield Tours), Ties Groenewold (Oorlogsmuseum Middelstum), Heiko Ates (Victory Museum Grootegast), Geert Volders (Synagoge Groningen) historicus Sanne Meijer, en de WOII-specialisten Anita Selen, Klaas Niemeijer en Karel Mulder namens het Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen (OVCG).
De uitgeschreven verhalen die tijdens de *Groninger Niet Weggooien Tour* werden verzameld, zijn online terug te lezen op de website groningen4045.nl

De Groninger Niet Weggooien Tour 2026 trok 110 bezoekers.

Over de themamiddag Herdenken voor later
De themamiddag *Herdenken voor later* vond plaats op zondag 3 mei 2026 in het A-Theater te Groningen.
Het betrof een gezamenlijk initiatief van Museum aan de A en de Rijksuniversiteit Groningen. Centraal stonden de dynamiek van onze herdenkingscultuur, de betekenis van vrijheid en erfgoedvorming. Het programma bestond uit de volgende onderdelen:

• Vrijheidscollege: Een persoonlijk verhaal van theatermaker Abdulaal Hussein over zijn vlucht uit Sudan en zijn reflectie op migratie en vrijheid in Nederland.
• Documentaire *De Vrouwenmars*: Een vertoning en bespreking van deze film, gericht op de manier waarop vergeten geschiedenissen later alsnog erkenning krijgen.
• Interactieve workshop *Museum van de Toekomst*: Een creatieve sessie onder leiding van RUG-onderzoekers Shanade Barnabas, Manuela Ritondale en Mayada Madbouly, waarin samen met deelnemers werd onderzocht hoe erfgoed ontstaat en wie bepaalt welke verhalen bewaard blijven.

De themamiddag *Herdenken voor later* trok 30 bezoekers.

Aan deze publicatie werkten mee
Tekst en (beeld)redactie
Karlijn Donders Hoofd marketing, communicatie en events, Museum aan de A
Kim van Steenwijk Projectleider 80 jaar vrijheid Groningen

Teksten Niet Weggooien Tour
Inki de Jonge, Sanne Meijer, Bart Breman

Erfgoedreflecties
Shanade Barnabas, Universitair docent Cultureel Erfgoed en Identiteit, Gronings Instituut voor Archeologie, Faculteit der Letteren, Rijksuniversiteit Groningen, en medeoprichter van de Nederlandse afdeling van de Association of Critical Heritage Studies.
Mayada Madbouly, Universitair docent geesteswetenschappen, Afdeling Midden-Oostenstudies, Centrum voor Historische Studies, Faculteit der Letteren, Rijksuniversiteit Groningen.
Manuela Ritondale, Postdoctoraal onderzoeker aan de Universiteit van Trier en medeoprichter van de Nederlandse afdeling van de Association of Critical Heritage Studies.

Foto's
Daniek Snijder, Joost Nuijten

Vormgeving
Honing Mosterd

mondriaan
fonds

fonds

rijksuniversiteit
groningen

80 jaar
vrijheid
groningen

Museum
aan de A
WERK IN UITVOERING